

DİKKAT EKSİKLİĞİ VE HİPERAKTİVİTE BOZUKLUĞU OLAN BİREYLER

TANIM, SINIFLANDIRMA, YAYGINLIK

- DEHB aşırı hareketlilik dikkat eksikliği ve dürtüsellik olarak isimlendirilen 3 temel belirti kümesinden oluşan nörogelişimsel bir bozukluktur. DEHB çocukluk çağının en iyi tanımlanmış en önemli psikiyatri sorunlarının başında gelir. Dünya Sağlık Örgütü ve Amerikan Psikiyatri Birliği başta olmak üzere sağlık ile ilgili tüm otoriter kuruluşlar bu hastalığı tanımıştır.
- DEHB'nin DSM 5 tanı kriterleri;
 1. Çoğu zaman ayrıntılara dikkat edemez ya da okul ödevlerinde işlerinde ya da diğer etkinliklerde dikkatsizce hatalar yapar,
 2. Çoğu zaman üzerine aldığı görevlerde ya da yaptığı etkinliklerde dikkati dağınık.
 3. Doğrudan kendisine konuşulduğunda çoğu zaman dinlemiyormuş gibi görünür.
 4. Çoğu zaman yönergeleri uyuyamaz ve okul ödevlerini ufak tefek işleri ya da işyerindeki görevleri tamamlayamaz. (Kendisinden isteneneni anlayamama değildir.)
 5. Çoğu zaman üzerine aldığı görevleri ve etkinlikleri düzenlemekte ve planlamakta zorluk çeker.
 6. Çoğu zaman sürekli kafa çalıştırmaya gerektiren görevlerden kaçınır bunları sevmez ya da bunlar da yer almaya isteksizdir.
 7. Çoğu zaman dikkati dış uyaranlarla kolaylıkla dağınık.
 8. Günlük etkinliklerde çoğu zaman unutkanlıktır.
- Hiperaktivite/Dürtüsellik DSM 5 tanı kriterleri;
 1. Çoğu zaman elleri ve ayakları kıpır kıpırdır ya da oturduğu yerde kıpırdanıp durur.
 2. Çoğu zaman sınıfta ya da oturması beklenen diğer durumlarda oturduğu yerden kalkar ve dolaşır.
 3. Çoğu zaman uygunsuz olan durumlarda koşuşturup durur ya da tırmanır.
 4. Çoğu zaman sakin bir biçimde boş zamanları geçirme ya da oyun oynama zorluğu vardır.
 5. Çoğu zaman çok konuşur.
 6. Çoğu zaman sorulan soru tamamlanmadan önce cevabını yapıştırır.
 7. Çoğu zaman sırasını bekleme güçlü vardır.
 8. Çoğu zaman başkalarının sözünü Keser ya da yaptıklarının arasına girer.

NEDENLER

- Yapılan bilimsel çalışmalar, DEHB'nin genetik yatkınlık zemininde, çeşitli çevresel etkenlerin de katkısıyla olursan nörogelişimsel bozukluğu olduğunu göstermiştir.

ÖZELLİKLER

- Okul öncesi çağda aşırı hareketlilik ve bazı çocuklar da beraberinde motor becerisizlik en göze çarpan belirtidir. Bu çocuklar genelde yürüyemez, koşarlar ve tırmanmayı, zıplamayı atlamayı çok severler. Yaşıtlarıyla oyunlarda uyumsuz ve kavgacıdırlar. Kalem kullanma, resim çizme kesme gibi akademik beceriler de sorun yaşayabilirler.
- Okul çağına gelindiğinde dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğunun temel 3 belirtisi de sorun olmaya başlar. Hem evde hem de okula uyum sorunu yaşarlar. Sırasında oturamama, sınıf içinde dolaşma, teneffüslerde koşuşturma öğretmenin ve okul idaresinin hemen dikkatini çeker. Dikkat eksikliğine bağlı dersi takip edememe, ödev yapmama ve akademik başarı düşüklüğü önemli belirtilerindendir.
- Ergenlik dönemine gelindiğinde dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu belirtileri olguların çoğunda şekil değiştirerek devam eder. Ergenlik döneminde dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğunu iki şekilde gözlemleyebiliriz. Birincisi dürtüsellüğün oluşturduğu davranış sorunları daha ciddi boyutlara devam ederek ergenin ailesi ve okulu ile olan ilişkilerinde daha da bozulmaya neden olur. Bunun yanı sıra akademik başarı da düşer. İkincisi ise bazı çocukların dürtüsellığı ve hiperaktivitesi ergenlik döneminde giderek azalır, ancak dikkat eksikliği belirtileri sorun olmaya devam eder.

TIBBİ TANI

- Tedavi edilmediğinde sonuçları çocuğun tüm yaşantısını etkileyebilecek dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu tıbbi bir bozukluktur. Bu nedenle dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu tanısı kesinlikle çocuk ve ergen psikiyatri tarafından yapılan klinik değerlendirme ile konulur.

EĞİTSEL DEĞERLENDİRME VE TANILAMA

- Eğitsel değerlendirme ve tanılama Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı rehberlik araştırma merkezlerinde (RAM) yapılır. Çocuk ve ergen psikiyatrisi tarafından dikkat eksikliği ve hiperaktivite tanısı konulan çocukların eğitsel haklarını alabilmeleri için RAM'da yapılan eğitsel değerlendirme sonucunda eğitsel açıdan DEHB ihtiyaçlarının belirlenmesi gerekir.
- Çocuk RAM 'da çalışan uzman kişiler tarafından bire bir bireysel değerlendirmeye alınır ve birlikte alan ölçen testler uygulanabilir. Sonunda eğitsel açıdan tanımlanır ve eğitim ihtiyacı belirlenip aile ve okul ile paylaşılır.

OLASI PROBLEMLER, BAŞ ETME YOLLARI, YÖNLENDİRME

- Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan çocuklarda Özellikle de dikkat eksikliği alt tipinde akademik sorunlar yaşanır. Öğretmenleri bu çocuklara kapasiteleri oranında başarı gösteremediklerini, derse dalıp gittiklerini, dağınık olduklarını ve ders araç gereçlerini çok sahip çıkamadıklarını söylerler.
- Akademik alanda yaşadıkları zorlukları aşmak için özellikle anne babasının desteği çok önemlidir. İlkokul birinci sınıftan itibaren çocuğun eğitim alanı yakın takibe alınmalıdır.
- Çocuk ödevleri de tek başına yapmakta zorlanıyor ise yardımcı olunmalıdır. Yardım edilmediğinde ödev yapmaları saatler alabilir.
- Anne babanın ödevi konusundaki yardıma çocuğu tembelliği edecek nitelikte onun yerine ödev yapmak anlamına gelmez. Burada yapılması gereken ödev yapmanın ve ders çalışmanın planlamasını desteklemek ve anlamadığı konularda yardım şeklinde olmalıdır. Sadece ödev yaparken çocuğun yanında oturmak ve çocuğun ödevlerini daha kaliteli ve kısa sürede yapmasına yardımcı olur.
- Çocuklara verilen görevleri sadeleştirmek ve onun da dahil oldu planlar yapmak çok işe yarar. Her hedef davranış için ayrı planlama yapılmalı ve davranışın sonucu çocukla mutlak öncesine konuşulmalıdır.

YASAL HAKLAR

- Özel eğitime gereksinimi olan bireylere yönelik Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve engelliler hakkındaki kanun başta olmak üzere ulusal ve uluslararası birçok yasal haklar mevcuttur. Özel eğitime gereksinimi olan bireylere yönelik çeşitli kurum ve kuruluşlarca hazırlanan mevzuat düzenlemeleri bu yasal haklara dayanmaktadır.

YASAL HAKLARDAN KİMLER FAYDALANABİLİR

- Ülkemizde bu haklardan yararlanmak için Sağlık Bakanlığı tarafından engelli sağlık kurulu raporu vermeye yetkilendirilmiş bir hastaneden aldığı raporla bireyin en az %40 oranında engelli olduğunu belgelemiş olması ya da 20 Şubat 2019 tarihinde yayınlanan Çocuklar İçin Özel Gereksinim Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelik (ÇÖZGER) gereği, çocukların raporlarına engel oranı yazılmayarak raporda “özel gereksinim var (ÖGV)” ibaresinin yer alması gerekmektedir.

EĞİTİM HAKLARI

- Özel eğitim gereksinimi olan bireylerin eğitim hakkı hiçbir gerekçe ile engellenemez. Özel gereksinimi olduğu tespit edilen bireylerin zorunlu öğrenim çağı 36 aydan itibaren başlamaktadır. Çocukların gelişimi ve özellikleri dikkate alınarak okul öncesi dönemde eğitim süresi uzatılabilmektedir. Zorunlu eğitim süresi boyunca özel eğitim gereksinimi olan bireylerin her tür ve kademedeki eğitimlerini kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla sürdürmeleri esas olmakla birlikte bu bireylere yönelik açılan özel eğitim okulları veya özel eğitim sınıflarından da yararlanabilmektedir. Ayrıca;
 - 0-36 ay arasındaki arasında bulunan özel eğitim gereksinimi olan çocuklar için erken çocukluk dönemi eğitim hizmeti,
 - Zorunlu öğrenim çağındaki özel gereksinimi olan öğrencilerden sağlık problemi nedeniyle en az 12 hafta süreyle örgün eğitim kurumlarında yararlanamayacağı ya da yararlanması durumunda sağlığı açısından risk oluşturacağını belgelendiren bireylere evde eğitim hizmeti,
 - Zorunlu öğrenim çağındaki özel eğitim gereksinimi olan öğrencilerden sağlık problemi nedeniyle sağlık kuruluşlarında yatarak tedavi gören öğrencilerin eğitimlerini sürdürmeleri için hastaneler bünyesinde açılan sınıflarda eğitim hizmeti,
 - Özel eğitim gereksinimi olan bireylerin mesleki, teknik, sosyal veya kültürel alanlarda bilgi ve becerilerle donatılması , onların hayata kazandırılması, üretken bireyler haline getirilmesi amacıyla bu bireylere halk eğitim merkezleri tarafından Yaygın Eğitim Hizmetleri verilebilmektedir,
- *Özel Eğitim gereksinimi olan bireylerin destek eğitimden faydalanması;*
 - Engelli sağlık kurulu raporu oranı %20 ve daha fazla olanlar için ÇÖZGER raporunda özel gereksinimi olduğu belirtilen bireyler RAM'larda yapılan eğitsel değerlendirme ve tanılama sonucunda düzenlenen destek eğitim raporu doğrultusunda özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde sunulan destek eğitim hizmetinden yararlanabilmektedir. Söz konusu hizmet bakanlıkça hazırlanan destek eğitim programları doğrultusunda ayda azami 8 saat bireysel ve/veya 4 saat grup eğitim şeklinde sunulmaktadır.
- *Destek eğitim odası;*
 - Okul öncesi , ilköğretim ve ortaöğretim kademesinde eğitim veren okullarda tam zamanlı kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitimlerini sürdüren öğrenciler için il veya ilçe milli eğitim müdürlüklerince okullarda destek eğitim odası açılmaktadır. Bu öğrenciler okullar bünyesinde kurulan Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı (BEP) geliştirme biriminin kararı ile haftalık toplam ders saatinin %40'ına kadar destek eğitim odalarında eğitim alabilmektedir.
- *Sınav tedbir hizmetleri;*
 - Özel gereksinimi olan bireylerin girecekleri merkezi sistem sınavlarında yetersizliklerine Uygun sınav tedbir hizmetleri RAM'lar tarafından alınabilmektedir.